

van strafvordering; BS 16 januari 2009) van kracht en staat een 'derde' reparatiewet in de steigers. Het 'toepassingsgebied' van de bijzondere opsporingsmethoden is evenwel al verschillende malen het voorwerp geweest van een vernietigingsverzoek voor het Grondwettelijk Hof en op de uitbreiding na van het toepassen van BOM tijdens de strafuitvoering verdrags- en wetsconform bevonden.

Een bijzondere aandacht ging uit naar artikel 44 Wet Politieambt dat de politiediensten toelaat gegevens in te zamelen en te verwerken. Voor een en ander is evenwel een uitvoeringsbesluit nodig. Het bestaande ontwerp werd bekritiseerd wegens te weinig precies, de opname van een aantal niet-pertinente gegevens, de afwezigheid van bescherming voor minderjarigen, het ontbreken van efficiënte controlemechanismen en het gebrek aan toegang van de burger tot zijn gegevens. Ook hier moet in de nabije toekomst opnieuw werk van gemaakt worden.

Henri Berkmoes\*

---

## CRIMINOLOGIE EN METHODOLOGIE

---

### VERBETEREN MIXED MODE SURVEYS DE REPRESENTATIVITEIT VAN DE VEILIGHEIDSMONITOR?

#### Situering

Sinds 1997 voert de dienst Beleidsgegevens (DSB/B) van de Directie van de Nationale Gegevensbank (Algemene Directie van de Operationele Ondersteuning van de Federale Politie in opdracht van de Minister van Binnenlandse Zaken), de Veiligheidsmonitor (VM) uit. Dit federale bevolkingsonderzoek peilt via een groot-schalige telefonische bevraging naar de ervaringen van de Belgen met criminaliteit, onveiligheid en het functioneren van de politie (Van den Bogaerde & Van Den Steen, 2005). Omdat de VM gebruikt wordt voor de ontwikkeling en evaluatie van het veiligheids- en politiebeleid van de overheid (Pleysier, Vervaeke &

Goethals 2006), is het cruciaal dat de VM accurate gegevens oplevert. Noodzakelijk daarvoor is o.a. overeenstemming tussen steekproefkader en doelpopulatie. De doelpopulatie is de verzameling eenheden waarover het onderzoek uitspraken wil doen, voor de VM zijn dat "de Belgen vanaf 15 jaar". Het steekproefkader is de lijst van eenheden waaruit de steekproef wordt getrokken. Dit is bij telefonische enquêtes meestal een lijst van telefoonnummers ("Infobel"). De mate waarin deze lijst overeenstemt met de doelpopulatie bepaalt mede de representativiteit van het onderzoek van bij aanvang. De methodologische literatuur spreekt van dekkingfouten om imperfecte overeenstemming tussen doelpopulatie en steekproefkader aan te duiden (Groves 1989).

In theorie kunnen telefonische surveys representatief zijn voor de populatie, omdat volgens verschillende bronnen slechts 1 à 2% van de bevolking telefonisch onbereikbaar is (APS, 2003; Pickery & Carton, 2005). Gebruikte steekproefkaders voor telefonisch onderzoek bevatten echter enkel vaste telefoonlijnen, geen mobiele nummers (Pleysier, Vervaeke & Goethals, 2006). Dat betekent dat elke telefonische bevraging een bepaald deel van de bevolking uitsluit. Pickery & Carton (2005) ramen op basis van de Socio-Economische Enquête van 2001 dat 12% van de Belgen niet via een vaste telefoonlijn bereikt kan worden. In 2003 werd dit percentage geschat op 15% (APS, 2003). Op basis van eigen analyses van het *European Social Survey* werd dit percentage voor 2006 en 2008 geschat op respectievelijk 17 en 23%.

Het probleem van onderdekking van telefonische surveys gebaseerd op lijsten van vaste telefoonnummers groeit dus. Ze kunnen dus minder representatief worden als bepaalde categorieën mensen uitgesloten worden, zoals jongeren en alleenstaanden (Pickery & Carton, 2005). Indien deze groepen bovendien andere ervaringen hebben met criminaliteit en politie, dan kan de VM vertekende resultaten opleveren. Deze bezorgd-

---

1 Onderzoeksproject AG/II/132, promotoren: G. Loosveldt (K.U.Leuven & V. Vandersmissen (UHasselt). Onderzoeksrapporten: Vandersmissen, V et al. (2008) en De Waele, M., D. Heerwegh, & G. Loosveldt (2008).

\* Henri Berkmoes is directeur generaal van de Dienst Enquêtes bij het Comité P.

heid was aanleiding tot een DWTC Agora project “NOTESUMO”, dat de onderzoeksgroep vroeg mogelijke oplossingen voor het dekkingsprobleem van de VM te exploreren.<sup>1</sup>

1. Het NOTESUMO project

Mogelijke oplossingen voor het dekkingsprobleem zoals samenvoegen van lijsten van vaste en mobiele nummers en overschakeling naar andere survey modi zijn om verscheidene redenen niet haalbaar (Pleysier, Vervaeke & Goethals 2006: 113). Het NOTESUMO project koos daarom voor een mixed mode survey. De combinatie van verschillende survey modi kan immers onvolkomenheden van particuliere survey modi opvangen (zie Hochstim, 1967). Op basis van een courant door onderzoeksbureau gebruikte adressenlijst (Orgassim) werd een steekproef van 6.000 eenheden getrokken. Een onderzoeksbureau stond in voor de steekproef-trekking. De eenheden werden toevallig geselecteerd, maar wel zodanig dat voor 3.000 eenheden een telefoonnummer kon worden gevonden in het Infobel bestand. Deze eenheden werden telefonisch opgevolgd door het onderzoeksbureau. De 3.000 eenheden waarvoor geen telefoonnummer kon worden gevonden werden via een postale vragenlijst (met Internet optie) benaderd door de onderzoeksgroep. De steekprofeenheden werden geselecteerd in 10 Vlaamse en 10 Waalse gemeenten die eveneens opgenomen waren in de reguliere VM van 2006<sup>2</sup>. Het veldwerk liep van 5 maart tot 31 mei 2007.

De vragenlijst werd vereenvoudigd om een schriftelijke bevraging toe te laten. Ook werden de vragen en antwoordmogelijkheden exact gelijk gemaakt in alle survey modi. Hierbij werden de *unimode construction principles* gevolgd (Dillman, 2000).

2. Resultaten

Er werden 1.060 telefonische enquêtes behaald (40,5% respons na weglating van niet nuttige

nummers). In totaal werden 1.111 ingevulde schriftelijke enquêtes ontvangen: 979 via post en 135 via Internet (37,7% respons na weglating van 50 foute adressen). De schriftelijke vragenlijst bevatte vragen naar telefoonbezit. Van de 1.111 schriftelijke respondenten, waarvoor geen telefoonnummer gevonden werd in het Infobel bestand, bleek 56,7% toch over een vaste telefoonlijn te beschikken. Daarom maken de analyses onderscheid tussen schriftelijke respondenten met en zonder vaste telefoon.

2.1. Representativiteit

Tabel 1 toont de leeftijdsverdeling in de telefonische en schriftelijke vragenlijst (respondenten zonder vaste telefoonlijn). De telefonische enquête was minder in staat jongeren te rekruteren (Pickery & Carton, 2005), de schriftelijke enquête slaagde daar beter in. Dit suggereert dat een mixed mode design onderdekking van de jongere bevolking reduceert. Daartoe worden beide steekproeven samengevoegd in de verhouding van mensen met en zonder vaste telefoonlijn (in 2006: 85%-15%). Dit gebeurt in de derde kolom (“Samen”). Deze percentages worden vergeleken met de percentages die gelden in de doelpopulatie (bron: ECODATA). Hieruit blijkt dat de mixed mode survey de percentages uit de populatie beter reproduceert, maar de correctie ten aanzien van de telefonische survey is gering. Dat is te wijten aan het kleine aandeel (15%) van de schriftelijke steekproef in de samengevoegde dataset.

TABEL 1. LEEFTIJDSCATEGORIEËN (PERCENTAGES)

| Leeftijd | Telefonisch | Schriftelijk (geen vaste lijn) | Samen | Doelpopulatie |
|----------|-------------|--------------------------------|-------|---------------|
| 15-24    | 10,8        | 12,5                           | 11,1  | 14,5          |
| 25-34    | 10,3        | 31,8                           | 13,4  | 16,5          |
| 35-49    | 27,7        | 25,8                           | 27,4  | 25,9          |
| 50-64    | 30,8        | 21,9                           | 29,4  | 21,5          |
| 65+      | 20,5        | 8,0                            | 18,6  | 21,6          |
| n        | 1.055       | 469                            | 1.525 |               |

Eenzelfde analyse werd uitgevoerd voor het hoogst behaalde diploma (Tabel 2). De telefoni-

2 Deze selectie maakt het mogelijk de resultaten van de NOTESUMO steekproef te vergelijken met die van de reguliere VM. Voorliggend stuk maakt deze vergelijking niet.

sche enquête blijkt te weinig laag opgeleiden en te veel hoog opgeleiden te bevatten. De postale enquête corrigeert hiervoor, zodat de samengevoegde dataset de populatiepercentages beter benadert dan de telefonische enquête alleen.

TABEL 2. HOOGST BEHAALDE DIPLOMA (PERCENTAGES)

| Diploma (niveau) | Telefonisch | Schriftelijk (geen vaste lijn) | Samen | Doelpopulatie |
|------------------|-------------|--------------------------------|-------|---------------|
| 0                | 12,9        | 18,4                           | 13,7  | 16,3          |
| 1                | 4,0         | 10,9                           | 5,0   | 7,9           |
| 2                | 14,9        | 9,5                            | 14,1  | 14,0          |
| 3                | 6,4         | 9,5                            | 6,9   | 12,4          |
| 4                | 24,8        | 30,1                           | 25,5  | 21,9          |
| 5                | 24,5        | 14,0                           | 23,0  | 19,5          |
| 6                | 12,6        | 7,6                            | 11,8  | 7,9           |
| n                | 1.060       | 469                            | 1.528 |               |

0=Geen + Lager; 1=Lager Middelbaar Beroeps; 2=Lager Middelb. Technisch + Lager Middelb. Alg. Vormend; 3=Hoger Middelb. Beroeps; 4=Hoger Middelb. Technisch + Hoger Middelb. Alg. Vormend; 5=Niet-universitair Hoger Onderwijs (korte + lange type); 6=Universitair onderwijs.

Tabel 3 toont aan dat de telefonische survey kleine huishoudens ondervertegenwoordigt ten opzichte van de doelpopulatie (Pickery & Carton, 2005). De schriftelijke enquête corrigeert hiervoor, waardoor de samengevoegde dataset de populatiepercentages beter benadert.

TABEL 3. AANTAL LEDEN IN HET HUISHOUDEN (PERCENTAGES)

|    | Telefonisch | Schriftelijk (geen vaste lijn) | Samen | Doelpopulatie |
|----|-------------|--------------------------------|-------|---------------|
| 1  | 15,7        | 41,5                           | 19,6  | 37,0          |
| 2  | 34,0        | 28,0                           | 33,1  | 31,3          |
| 3  | 20,3        | 18,0                           | 20,0  | 14,7          |
| 4  | 17,8        | 7,6                            | 16,2  | 10,9          |
| 5  | 8,1         | 3,5                            | 7,4   | 4,1           |
| 6+ | 4,1         | 1,4                            | 3,7   | 2,1           |
| n  | 1.060       | 464                            | 1.524 |               |

2.3. Antwoordverschillen

Tabel 4 toont dat telefonisch ondervraagden positiever oordelen over de werking van politie dan schriftelijk ondervraagden zonder vaste telefoonlijn, en dit zowel met betrekking tot de werking van de politie in België als in de eigen gemeente of politiezone (resp.  $X^2(3)=49,6$ ;  $p<0,0001$  en  $X^2(3)=46,9$ ;  $p<0,0001$ ). Dit kan echter een mode effect zijn. Omwille van sociale wenselijkheid is het mogelijk dat de telefonische bevraging positievere oordelen oplevert. Echter, omdat mensen zonder vaste lijn de politie minder positief evalueren dan mensen met vaste lijn, zelfs wanneer ze allen schriftelijk reageren valt uit te sluiten dat enkel sprake zou zijn van een mode effect (resp.  $X^2(3)=10,5$ ;  $p=0,0148$  en  $X^2(3)=14,6$ ;  $p=0,0021$ ).

TABEL 4. EVALUATIE POLITIE IN BELGIË EN IN DE EIGEN GEMEENTE OF POLITIEZONE (PZ), PERCENTAGES

|             | A. In België |                                |                               | B. In eigen gemeente / PZ |                                |                               |
|-------------|--------------|--------------------------------|-------------------------------|---------------------------|--------------------------------|-------------------------------|
|             | Telefonisch  | Schriftelijk (geen vaste lijn) | Schriftelijk (met vaste lijn) | Telefonisch               | Schriftelijk (geen vaste lijn) | Schriftelijk (met vaste lijn) |
| Heel goed   | 5,3          | 4,8                            | 3,5                           | 11,3                      | 8,2                            | 6,3                           |
| Goed        | 81,4         | 65,6                           | 74,8                          | 70,3                      | 61,5                           | 73,2                          |
| Slecht      | 12,3         | 26,2                           | 20,3                          | 16,9                      | 22,0                           | 15,5                          |
| Heel slecht | 1,0          | 3,4                            | 1,4                           | 1,5                       | 8,3                            | 4,9                           |
| n           | 969          | 363                            | 501                           | 978                       | 386                            | 524                           |

Tabel 5 toont dat telefonische ondervraagden minder vaak geconfronteerd worden met delicten dan schriftelijk ondervraagden zonder vaste lijn. Dit geldt zowel voor de vraag over delicten die de respondent of leden van het huishouden meemaakten ( $X^2(5)=121,2$ ;  $p<0,0001$ ), als voor de vraag die het enkel heeft over de respondent zelf ( $X^2(5)=44,2$ ;  $p<0,0001$ ). Voor beide vragen is er ook een significant verschil tussen schriftelijk ondervraagden zonder en met vaste lijn (respectievelijk  $X^2(5)=24,3$ ;  $p=0,0002$  en  $X^2(5)=15,3$ ;  $p=0,0093$ ), wat inhoudt dat de verschillen tussen telefonisch en postaal niet enkel het gevolg van een mode effect kan zijn. Mensen zonder vaste lijn worden vaker met delicten geconfronteerd dan mensen met vaste lijn.

TABEL 5. AANTAL DELICTEN IN AFGELOPEN 12 MAAN-  
DEN WAARMEE RESPONDENT EN/OF LEDEN VAN  
HUISHOUDEN GECONFRONTÉERD (PERCENTAGES)

| Aan-<br>tal | A. Respondent<br>en/of leden van<br>huishouden |                                               |                                              | B. Enkel<br>respondent |                                               |                                              |
|-------------|------------------------------------------------|-----------------------------------------------|----------------------------------------------|------------------------|-----------------------------------------------|----------------------------------------------|
|             | Tele-<br>fo-<br>nisch                          | Schrijf-<br>telijk<br>(geen<br>vaste<br>lijn) | Schrijf-<br>telijk<br>(met<br>vaste<br>lijn) | Tele-<br>fo-<br>nisch  | Schrijf-<br>telijk<br>(geen<br>vaste<br>lijn) | Schrijf-<br>telijk<br>(met<br>vaste<br>lijn) |
| 0           | 73,5                                           | 54,5                                          | 62,9                                         | 73,1                   | 62,6                                          | 68,9                                         |
| 1           | 16,5                                           | 14,9                                          | 17,1                                         | 11,8                   | 12,2                                          | 11,9                                         |
| 2           | 5,8                                            | 11,2                                          | 8,5                                          | 5,0                    | 4,8                                           | 6,7                                          |
| 3           | 2,0                                            | 5,4                                           | 4,0                                          | 2,4                    | 2,9                                           | 2,4                                          |
| 4           | 0,9                                            | 4,9                                           | 1,1                                          | 1,7                    | 1,1                                           | 0,4                                          |
| 5+          | 1,3                                            | 9,2                                           | 6,4                                          | 6,1                    | 16,5                                          | 9,7                                          |
| n           | 1.060                                          | 473                                           | 620                                          | 791                    | 473                                           | 620                                          |

3. Bespreking en conclusies

Omdat de bestanden waaruit steekproeven voor telefonische enquêtes worden getrokken geen mobiele nummer bevatten, heeft de VM te maken met onderdekking. De NOTESUMO studie toont aan dat een mixed mode survey dit probleem gedeeltelijk oplost, als de steekproef uit een (goed) adressenbestand wordt getrokken en niet uit een bestand van telefoonnummers. Door de telefonische bevraging aan te vullen met een schriftelijke kan men meer jongeren, laag geschoolden, en alleenstaanden bereiken. Daardoor wordt de steekproef representatiever voor de bevolking. De resultaten tonen bovendien ook aan dat mensen zonder vaste telefoonlijn de politie minder positief evalueren en vaker met criminaliteit geconfronteerd worden dan mensen met vaste lijn. De uitsluiting van mensen zonder vaste lijn in de reguliere VM leidt dan ook tot een vertekend beeld van de werkelijkheid. Omdat de populatie steeds meer mensen zonder vaste telefoon telt, zullen de nodige inspanningen moeten worden geleverd om deze mensen toch op te nemen in de steekproef zodat de VM accurate gegevens kan blijven produceren.

Dirk Heerwegh  
Geert Loosveldt\*

\* Professoren aan de KULeuven, Centrum voor sociologisch onderzoek (OE), Faculteit Sociale Wetenschappen

Literatuur

APS (Administratie Planning & Statistiek) (2003). *Kwaliteitszorg statistisch productieproces: Aanbevelingen*. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.

De Waele, M., D. Heerwegh, & G. Loosveldt (2008). *Notesumo: nonresponse to a telephone survey such as the security monitor. Deel 2: evaluatie van een mixed mode survey design*. Onderzoeksverslag Surveymethodologie CeSO/SM/2008-7. Leuven: K.U.Leuven. Centrum voor Sociologisch Onderzoek (CeSO).

Dillman, D. A. (2000). *Mail and Internet Surveys: the Tailored Design Method*. New York: Wiley.

Groves, R. M. (1989). *Survey errors and survey costs*. New York: Wiley.

Hochstim, J. R. (1967). A Critical Comparison of These Strategies of Collecting Data From Households. *Journal of the American Statistical Association*. 62, 319, 967-980.

Pickery, J. & Carton, A. (2005). *Hoe representatief zijn telefonische surveys in Vlaanderen?* APSnotas, nr. 4. Brussel: Administratie Planning & Statistiek, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.

Pleysier, S., G. Vervaeke & J. Goethals (2006). Hoe “representatief” is de Veiligheidsmonitor? *Panopticon*. 27, 4, 107-114.

Van den Bogearde, E. & I. Van Den Steen (2005). *Veiligheidsmonitor 2004. Analyse van de federale enquête*. Brussel: Federale Politie, Algemene Directie van de Operationele Ondersteuning, Directie van de Nationale Gegevensbank, Dienst Beleidsgegevens.

Vandersmissen, V., H. Thijs, M. De Waele, D. Heerwegh, & G. Loosveldt (2008). *Notesumo: nonresponse to a telephone survey such as the security monitor. Deel 1: algemene situering en analyse van de representativiteit van de veiligheidsmonitor 2006*. Onderzoeksverslag Surveymethodologie CeSO/SM/2008-6. K.U.Leuven. Leuven: Centrum voor Sociologisch Onderzoek (CeSO).